

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 16

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 16. — Рівне: РДГУ, 2001. — 154 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, психології, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29.06.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 7.

Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

10. Проскура Е. В. Развитие познавательных способностей дошкольника. – К.: “Радянська школа”, 1985. – 128 с.
11. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н. С. Лейтеса. – М.: Академия, 1996. – 416 с.
12. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.
13. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. – М.: Педагогика, 1988. – 203 с.

Одержано редакцією 17.05.2001.

УДК: 370.034 Т. І. ПОНІМАНСЬКА

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасних концепціях гуманістичної педагогіки суть виховання розглядається не як прямий вплив на особистість, а як соціальна взаємодія з нею різних суб'єктів: конкретних людей, їх мікрогруп і колективів, тобто суб'єкт – суб'єктна взаємодія, діалог, у якому беруть участь конкретні люди. Виховна цінність цієї взаємодії визначається тим, які особистості беруть у ній участь, в якій мірі вони самі усвідомлюють і відчувають себе особистостями і бачать особистість у кожному, з ким вступають у взаємодію.

Ще К. Д. Ушинський відзначав, що “під іменем гуманної освіти слід розуміти взагалі розвиток духу людського і не один формальний розвиток. Реалізм починається тоді, коли ми дивимось на науку, як на майстерність, а не як на створення духу... Реалізм і гуманізм можна знайти у кожній науці, і відмінність ця полягає власне не у відмінності наук, а у способах їх вивчення” [8].

Згідно з концепцією нашого дослідження, поняття гуманізації виховання базується на усвідомленні унікальності кожної людської особистості, яке стає відображенням внутрішньої особистісної позиції педагога.

Психологічною основою гуманістичної позиції педагога, таким чином, є гуманістично спрямована система цінностей. Відомо, що зміна цінностей відбувається в результаті усвідомлення невідповідності між “Я – концепцією” і цінностями, установками та поведінкою. Перш за все, змінюється система ставлень особистості (до себе, до навколишнього світу), потім з'являється нове відношення до себе, оточуючого, нові установки та дії.

Отже, педагогом-гуманістом може стати не просто “знаюча” людина, а той, хто здатний до професійного, духовного, культурного саморозвитку.

Як підкреслює В. О. Сластьонін, нині особливо відчувається необхідність ретельної процедури переведення майбутнього педагога-гуманіста з об'єктної у суб'єктну позицію, тобто позицію активного професійного самовиховання; становлення суб'єктної позиції відповідає переконаності студента у самоцінності педагогічної професії та педагогічної діяльності [6].

Результати проведеного нами дослідження серед педагогів дошкільних закладів і студентів педагогічних коледжів та інститутів (репрезентативна вибірка 349 чол.) показали, що вектор домінування у взаєминах з вихованцями зростає із збільшенням педагогічного стажу, а студенти виявили більшу доброзичливість, емпатійність у ставленні до потреб особистісного розвитку дітей. Ми пов'язуємо це з тим, що у практиків формуються певні авторитарні стереотипи, шаблонність у сприйманні дитини.

Поруч із цим цікаво відзначити і таку особливість. За час навчання у педагогічному закладі освіти у значній частині студентів складається певна “концепція вихованця” – деякий ідеальний образ дитини-дошкільника, який в процесі спілкування майбутнього педагога він хоче бачити у кожній дитині. Однак, як правило, цей образ на практиці не підтверджується, і педагог звертається до типових способів виховного впливу на дитину, не вдаючись до прийомів особистісно-орієнтованої взаємодії. Зрозуміло, що неадекватна відповідь дитини в даному випадку не задовільнятиме очікування педагога, отже, про гуманістичний смисл виховного процесу тут вже мова не йдеться.

Водночас, дослідники проблеми підготовки педагога до виховної діяльності входять з таких міркувань. Одні вважають, що необхідно сформувати у майбутніх вихователів гуманістичне бачення (“концепцію”) вихованця, і тоді він не потребує особливих технологій роботи (Ю. І. Турчанінонова, М. С. Деркач). Інші наполягають на необхідності виховання практичної готовності до суб’єкт-суб’єктної взаємодії педагога з дитиною (А. М. Виноградова, Н. Я. Михайленко та ін.). Розглянемо їх більш детально.

Орієнтація на суб’єктні відносини у вихованні дошкільників має враховувати, що суб’єктність як якість, притаманна людині, у дошкільному віці знаходиться у стадії становлення. За даними Л. І. Божович, самопізнання у дітей від року до двох і на третьому році життя є пізнанням себе начебто зовнішнього йому самому; з появою прислівника “я” включається механізм переходу від самопізнання до самосвідомості. Особливого значення набуває виникнення самооцінки, в розвитку якої також вирішальну роль грає дорослий. Крім того, головні якості особистості дитини формуються на основі зв’язку між дитиною і дорослим, який виступає як образ, що орієнтує дії і вчинки дошкільника, за принципом “як великий” (Д. Б. Ельконін). Спроба аналізу взаємодії педагога і дитини з точки зору взаємозв’язку функціонально-рольових і особистісних позицій зроблена у дослідженні Н. Я. Михайленко та Н. О. Короткової, в якому навчання, спільна та самостійна дитяча діяльність, перш за все, визначаються і задаються позицією вихователя і мають певне місце в режимі дня.

На нашу думку, при цьому не враховується, що вибір позиції, яка залежить лише від рішення дорослого і від часу у режимі дня, не характеризує гуманістичної суті педагогічного процесу. Окрім того, якщо розвиток індивідуальності є метою гуманістичного виховання, то слід визнати, що від педагога вимагається різна міра вкладу в залежності як від можливостей, задумів і бажань вихованця, так і від його особистої спрямованості. Інакше кажучи, індивідуальність кожної дитини в процесі гуманістичного виховання не лише збагачується за рахунок взаємодії з педагогом, але підвищує його власний особистісний рівень.

Дана сторона суб’єкт-суб’єктної взаємодії не знайшла належного висвітлення в наукових дослідженнях проблеми гуманістичного виховання. В зв’язку з цим педагог все ще лишається людиною “учбовою” (К. Д. Ушинський), і в кінцевому рахунку порушується класичний закон виховання: якщо метою його є виховання людини, то і досягти цієї мети можна теж лише через людину.

Дані нашого дослідження підтверджують, що важливим компонентом підготовки до гуманістичного виховання дітей є почуття задоволеності вибором професії. Стан задоволення залежить від того, наскільки вірно оцінюється особистістю зміст майбутньої професії і може виступати в якості мотиву гуманістично спрямованої педагогічної діяльності. Задоволеність вибором професії спонукає до встановлення гуманних взаємин з дітьми, породжує бажання створювати необхідний для розвитку особистості дитини виховний простір.

В концепції персоналізації індивіда В. А. Петровського простір становлення особистості визначається як система зв’язків, у яку людина включається на основі притаманної їй потреби бути особистістю, а джерелом розвитку особистості виступає протиріччя між потребою особистості у персоналізації та зацікавленості співтовариства приймати ті прояви індивіда, що адекватні нормам розвитку цього співтовариства. А. Г. Асмолов також підкреслює роль прикладу вчителя, його постійного самовдосконалення у розвитку особистості дитини.

Ці дані знаходять підтвердження і в гуманістичній теорії К. Роджерса щодо “Я” – концепції особистості як найбільш значущого компонента її структури. Зокрема, автор відзначає, їх розвиток особистості здійснюється не безпосередньо середовищем, а під впливом досліду взаємодії особистості з соціальним оточенням, усвідомлено.

Поняття “самоактуалізація особистості” в гуманістичній психології визначається А. Маслоу як “прагнення до самоздійснення, точніше, тенденція актуалізувати те, що існує в якості потенції. Цю тенденцію можна назвати прагненням людини стати все більше і більше тим, ким вона здатна стати” [9]. Отже, у змісті поняття самоактуалізації важливо виділити ціннісну складову самореалізації особистості. А. Маслоу підкреслює, що потреба особистості у самоактуалізації сприяє реалізації її внутрішнього потенціалу, її здібностей, талантів, розвитку в цілому. Саме прагнення особистості до самоактуалізації визначає її вчинки і поведінку.

Водночас, дані теоретичної психології ще недостатньо враховуються у підготовці педагога. Як показує масове обстеження, значна частина абітурієнтів педвузів не володіє

стійкою системою цінностей, мотивацією до ціннісно-орієнтованої діяльності. Емпіричний аналіз системи підготовки студентів до виховання дітей дошкільного віку виявляє недостатній рівень уваги до діагностики і розвитку цінностей майбутніх педагогів.

Аналіз діючих програм та спостереження, багаторічний досвід роботи у вузі показали, що процес формування гуманних цінностей у студентів гальмується через недостатню мотивацію педагога до здійснення завдань гуманістичного виховання, відсутність належних філософських, культурологічних і соціологічних знань. Низькою також є здатність виявляти свої емоційні переживання на особистісному рівні, що виявляється у недосконалих способах вирішення вихователем педагогічних проблем. Не підтримується важливий для педагога-“дошкільника” досвід осмислення “запасів дитинства” (Ч. Айтматов) – здатність зберігати і осмислювати суб’єктивні переживання свого дитинства та їх вплив на наступні етапи свого життя та на власну педагогічну діяльність.

Виходячи з означених теоретичних позицій, ми визначили такі пріоритети підготовки педагога до гуманістичного виховання:

- вихователь виявляє безумовне позитивне ставлення до дитини приймаючи її такою, якою вона є;
- вихователь відчуває себе конгруентно, тобто виявляє себе такою людиною, якою він є;
- вихователь забезпечує засоби навчання і виховання дітей, створюючи умови для вирішення проблем, значущих для них.

Формування готовності до вирішення цих завдань ми розглядаємо як етап професійного становлення студента, результатом якого є новоутворення, що в сукупності становлять мотиваційний, когнітивний, операційний, оцінний компоненти.

Показниками сформованості даних компонентів виступають: усвідомлення значущості ідей гуманістичного виховання у вирішенні завдань сучасної дошкільної освіти; рівень теоретичних знань і практичних умінь його здійснення; вміння оцінювати хід і результативність виховного процесу, власну педагогічну діяльність і свою особистість в процесі виховання.

Концептуальним положенням нашого дослідження є обґрунтування необхідності спільного формування концепції вихованця та “я” концепції майбутнього педагога в процесі вузівського навчання.

Дослідження рівня особистісної педагогічної рефлексії студентів III-V курсів РДГУ (спеціальність “Дошкільне виховання”) та вихователів дошкільних закладів – слухачів курсів підвищення кваліфікації показало, що усвідомлюючи, в цілому, цінність дитинства і суспільну значущість педагогічної професії, як студенти, так і вихователі виявили недостатній рівень суб’єктивної значущості своєї професійної діяльності в ієрархії життєвих цінностей. Але на відміну від студентів, які пов’язують усвідомлення власних проблем з набуттям необхідних умінь та навичок, у вихователів усвідомлення себе спрямоване на вирішення власних проблем, серед яких педагогічні питання виступають у досить недиференційованому вигляді. Ці дані підтверджують необхідність формування готовності до гуманістичного виховання дітей в період вузівської підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г. Содействие ребенку – развитие личности // Новые ценности образования. Вып. 6. – М.: Инноватор, 1996. – С. 39-44.
2. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
3. Михайленко Н. Я., Короткова Н. А. Дошкольное образование: ориентиры и требования к обновлению содержания // Дошкольное воспитание. – 1992. – № 5-6. – С. 17-27.
4. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъектности. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
5. Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара: Издательский Дом “Бахрах-м”, 2000. – 672 с.
6. Слостенин В. А. – М.: Издательский Дом Магістр – Пресс, 2000. – 488 с.
7. Турчанинова Ю. И. Отчуждение в образовании: проблема преодоления // Директор школы. – 1996. – № 6. – С. 60-65.
8. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания // Пед. соч. Т. 5. – М., 1990. – С. 504.

9. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). – СПб.: Питер-Пресс, 1997. – 608 с. – (Серия “Мастера психологии”).

Одержано редакцією 23.05.2001.

УДК: 370: 159. 922. 73 Н. В. МАЛІНОВСЬКА

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПЕРЕКАЗУВАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Переказ визнано одним із ефективних методів навчання дітей дошкільного віку зв'язного монологічного мовлення. Ця проблема досліджувалася низкою вчених (А. Богуш, Л. Ворошніна, О. Дементьева, Р. Габова, О. Лещенко, О. Кононенко, Є. Короткова, Л. Пенъєвська, С. Тихеева, К. Ушинський, В. Федяєвська, Є. Фльорина).

Переказ – це відтворення літературного зразка в усному мовленні. Процес переказування являє собою складну розумову дію, яка охоплює: слухання і сприймання, розуміння і відтворення прочитаного. У формі переказу виявляється художньо-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку на початковому етапі її розвитку.

Впродовж тривалого часу (50-80 роки) в дошкільних закладах пропонувалися для переказу нові для дітей художні твори. По суті, на одному занятті (відповідно до методики О. М. Дементьевої) одночасно розв'язувалися два різних складних для дітей завдання: пізнавальне (сприймання змісту нового тексту, його розуміння) і мовленнєве (складання розповіді за зразком художнього тексту). Такий підхід негативно відбивався на зв'язному мовленні дітей.

В останні роки (1990-1995 рр.) в зв'язку із введенням комплексних занять з розвитку мовлення (Ф. Сохін, О. Ушакова) вченими України (А. Богуш) запропоновано використовувати переказ лише як метод розвитку монологічного мовлення дітей засобами знайомих художніх творів. Зауважимо, що фундатор національної системи дошкільного виховання С. Ф. Русова також радила переказувати дітям "тільки знайомі художні твори".

Метою нашої експериментальної роботи було порівняння розповідей-переказів дітей підготовчих груп, які навчалися за традиційною методикою та методикою С. Ф. Русової. Завданнями дослідження виступили з'ясування: рівня розвитку зв'язного мовлення дітей в розповідях-переказах незнайомих художніх текстів; характеру мовленнєвої активності дітей на заняттях; коефіцієнта відтворення тексту.

Задля реалізації означених завдань ми провели експеримент, який охоплював 100 дітей старшого дошкільного віку, чотири підготовчі до школи групи (дві експериментальні й дві – контрольні) дошкільного закладу № 23 м. Рівне та Учбово-педагогічного Центру "Надія" (м. Одеса). Нами було дібрано 6 оповідань різної складності: сюжети в розповідній формі та сюжети-діалоги з різною кількістю слів та речень. Серед обраних текстів три – з прямою мовою (В. Сухомлинський "Ледача подушка", Н. Кулик "Ромасеве яблуко і Петрикова груша", В. Сухомлинський "Іменинний пиріг"), один викладено в розповідній формі (Р. Кухарик "Добре..."), ще два – написано у формі діалогу (Б. Вовк "Лінива Оленка", В. Сухомлинський "Я вирощу внучку, дідуся"). Кількість слів у художніх текстах коливається від 37 до 131, а кількість речень – від 8 до 26.

Показниками відтворення тексту виступили: кількість слів, кількість речень. Критеріями якісної характеристики мовлення було обрано самостійність відтворення тексту: наявність (чи відсутність) пауз; наявність слів (чи фраз) – заміників, привнесених слів; наявність (чи відсутність) пропусків: вид переказу (дослівний, стислий, вибіркового, творчий, стимульований).

У контрольних групах навчання дітей переказування проводилося за методикою, що склалася в сучасній практиці дошкільного виховання: дітям пропонувався незнайомий художній твір (вперше прослуханий на занятті), оповідання читали двічі, після першого читання уточнювали й пояснювали окремі слова й фрази, проводили відтворюючу бесіду, давалася настанова на переказ. Після повторного читання діти переказували художній твір.

В експериментальних групах, де навчання переказування відбувалося за методичними вказівками С. Ф. Русової, знайомство з художніми текстами, обраними для переказу,

ЗМІСТ

Воробйов А. М. До проблеми психічної депривації в дитячому віці у сучасній соціальній ситуації	3
Янциур М. С., Дем'яненко І. О. Стан професійного самовизначення учнів IX та XI класів у сучасних умовах	8
Димченко С. С. Психологічні особливості самостійної роботи в класі диригування	16
Іванюта О. В. Теоретичні аспекти вивчення візуального мислення	19
Главінська О. Д. Вплив самооцінки школяра на ставлення до своєї учбової діяльності	23
Марченко О. М. Особливості мотивування учіння старшокласника за умови впровадження нових інноваційних технологій навчання (10-11 класи)	27
Цуканова М. С. Соціально-психологічна характеристика злочинної поведінки неповнолітніх	31
Філоненко М. М. Формування спостереження і спостережливості у процесі сприймання об'єктів та явищ навколишнього середовища	34
Яцюк Н. О. Емоційна підтримка як важливий компонент виховного процесу	37
Безлюдна В. І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку	41
Горопаха Н. М. Психологічні основи формування у старших дошкільнят інтересу до пізнання природи	49
Поніманська Т. І. Психологічні особливості підготовки студентів до гуманістичного виховання	54
Маліновська Н. В. Психологічні механізми навчання старших дошкільників переказування художніх творів	57
Дичківська І. М. Антропологічний принцип розвитку зарубіжної гуманістичної педагогіки	60
Косарева О. І. Застосування методів ігрової адлеріанської терапії у встановленні контактів з дітьми дошкільного віку	63
Терешко Л. В. Розвиток зв'язного мовлення в загальному контексті навчання і розвитку дітей дошкільного віку	67
Назаревич В. В. Особливості використання методів ігрової терапії у корекційно-виховній роботі закладів інтернатного типу з соціально-дезадапованими дітьми дошкільного віку	70
Пальчевський С. С. Суггестопедичний метод Г. К. Лозанова	75
Литвиненко С. А. Виховання як соціально-культурний феномен	80
Колупасва Т. Є. Молодіжні проблеми в Україні: шляхи реалізації	85
Машкіна Л. А. Формування психологічної культури майбутнього педагога	90
Станіславська К. Шляхи активізації пізнавально-творчої діяльності студентів мистецьких вузів	93
Кочубей Л. В. Формування навичок діалогічного мовлення на уроках з російської мови	98
Яцейко В. А., Сех І. С. Формування професійного мислення у студентів при виведенні природних понять	101
Титаренко В. П. Декоративно-ужиткове мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання учнів у процесі трудового навчання	108
Козяр М. М., Гордійчук І. І., Вовк В. Ф., Лебедюк Є. А. Теоретичні основи побудови системи задач з інженерної графіки	113
Лісневський А. В. Шляхи активізації навчально-виховного процесу у вузі	117
Онищук В. І. Читання нот з аркуша як важливий чинник професійної підготовки виконавців на духових інструментах	121
Петренко О. Б. Гендерні тенденції у практиці виховання	124
Юсупова М. Ф., Сидоренко В. К. Передумови використання комп'ютера в процесі навчання графічним дисциплінам	128
Петренко В. В. Формування політичної культури учнів – одна із необхідних умов громадянськості особистості	135
Середюк Л. А. Особливості самовираження сучасних старшокласників	141
Бричок С. Б. Особливості навчального процесу в церковнопарафіяльних школах Волині кінця XIX – початку XX ст.	144
Відомості про авторів	150

Наукове видання

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання
в закладах освіти**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 16

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Безлюдна В. І.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Бондаря А. М.

Здано до набору 01.06.2001 р. Підписано до друку 29.06.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,81. Обл. вид. арк. 19,36. Замовлення № 128 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 16. — Рівне: РДГУ, 2001. — 154 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, психології, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378ББК 74.20